

Jevišovická Rebeka

Katruše ze Mstěnic, neteř Hynka z Kunštátu, neměla už otce. Její matka ovdověla v poměrně mladém věku. Nyní těžce choří a je připoutána na lože. Výchovu dospívající panny světila teta Anežka otci Mikuláši, faráři jevišovskému, který požíval úcty jako moudrý a vzdělaný kněz.

Staříčkový duchovní přijal ten úkol s rozpaky a obavou: Kdo se dobře vyzná v ženských srdcích? Nikdo, jenom Vševědoucí dovede v nich správně čísti.

Ale brzy si zamiloval mladičkou pannu velice. Její mládí jej osvěžovalo. Usměvavý stařeček mluvil o své svěřence často a se srdečným nadšením:

„Panna Katruše, naše černoooká jevišovská Rebeka, jest zajisté nejsličnější kvítek naší sladké jižní Moravy. Moje řeč je věru hříšná, ale ta dívka je jistě krásnější než byla dcera Bathuelova.“

Zvláště miloval její mladý smích. Dobrý duchovní, jenž půl svého života prožil s lidmi a půl s včelami, říkal, že smích Katrušin mu voní z rána lípovým a z večera lesním medem. Její řeč zvučí jako čistý lesní pramen. Oči, tvář i ruce jsou sladké. Vniterný život její jest, jak u mladých zrajících žen bývá, zajímavý, ale těžko postižitelný, protože je ustavičně měnivý, jak jarní oblaka.

„Ta dívka je dokonalé spojení dívčí křehkosti i rozmaru, ale také pevné vůle a hrdosti. Je vybavena tělesnými dary, že i staré oči pohledem na ni okřejí. Je tak líbezná, že jí budou padat k outlým nožkám rytíři se starými erby, silné hradby a možná i démantová koruna.“

Kněz zvedal pět prstů do výše:

„Pia, pudica, prudens, pulchra, pecuniosa.“

Ale tak spanilá a čilá panna v domě – veliká starost. Vrozená životnost a půvab mládí, ale bez pokory. Je v její přirozenosti cosi, co zkušeného starce znepokojuje. Zda vděky tváře a těla budou vždy doprovázet také vděky srdce? Je bystrá, ale také horká. Až dozraje v ženu, bude potřebovat pečlivé ostrahy kněze i tetiny, když máti je chorá.

Po příkladu duchovního Mikuláše říkali lidé Katruši v celém kraji – spanilá jevišovská Rebeka.

Otec Mikuláš byl už velmi starý. Říkali o něm, že v Jevišovcích farářuje od nepaměti. Denně děkoval Hospodinu za štědré dary: že mu dopřál do vysokého věku svěží, klidnou mysl a dobrou paměť. Miloval lidi, miloval svou mladou svěřenku a miloval také velice jara a léta, kdy mohl prosedět teplé a medem štědré dny u svých včel, omilostňován slunnou září. U bzučivých včeliček byl ve svém ráji.

V širokém jihomoravském kraji byl otec Mikuláš uctíván pro svou bezelstnost, opravdovost a moudrost. Jeho kázání byla prostá a krátká, ale jeho kněžské úsilí nabádavé a vřelé. Ale potkávalo se s výsledky tak rozličnými, že stařec, ač byl pronikavý znalec lidí, víc a více se divil. Měl po všecek svůj věk v Jevišovcích tuhou práci. Všichni ti staří sedláci, drvoštěpové, uhlíři, ovčáci, rybáři i hradní zbrojní chodili do kostela pilně. Před oltářem v neděli se bili v hrud', křižovali se, vlasy důkladně promaštěny tukem i pečlivě česané. Ale doma potají uctívali ještě staré bohy pohanské. Ještě házejí plačící Meluzíně na dvůr nebo na humno obilí, mouku nebo krupici, aby ubohá mohla nakrmit plačící děti. Ještě stará víra pohanská sedí na nich jako přischlá kůže. Ani svěcená voda ani slovo boží ji nedovedou z nich sedřít. U mladých chasníků i dívčin zas pronikavější úspěchy má pokušitel než slovo kněžské.

Když starý duchovní zmoudřel marným úsilím, ještě více času věnoval svým včelám. Ale přece jen rád rozmlouval s farníky, zvláště se ženami. Rád posiloval jejich mysl, dobře vystihoval, že toho času přes všechno rytířské uctívání zůstávají ubohými vězni hradů, domů, samot i chalup a často v dobách nepokojných i válečných jedinou a opuštěnou ostrahou rodinných krbů.

Byl častým a vítaným hostem ve fraucimoru na jevišovském hradě. Sedával tam rád v kruhu paní a říkal:

„Sílu a život národa udržují, rozmnožují a utvářejí především matky a ženy. Jsme jim všichni, rytíři, kněží, sedláci, lid obecný, měšťani, bojovníci, umělci i mudrci zavázáni nejvyšším darem a pokladem, který se jmenuje život. Ale ony ve své nevyčerpatelné štědrosti nám dávají ještě více. První něžné slovo, první píseň, první smích, které dítě na této zemi uslyší, vychází z hrdla matky, první polibek je dotyk jejího srdce a úst. Její láska, slovo, píseň, smích i slzy doprovází člověka po všecek jeho jarý věk. Matka rodí, vychovává a vede. Proto národ potřebuje, aby ženy byly moudré, něžné, ctnostné, ale též silné a statečné.“

Před dvěma léty přijel Vok mladší s otcem na Jevišovice ponejprv. Při příjezdu na hradní nádvoří uviděli velmi sličnou pannu. Kráčela z chrámu s modlitební knihou v ruce. Byla to mladičká Katruše.

Vok syn přibíl na ni oči a nemohl je od dívčí tváře a postavy odpoutat. Vok otec, podnikavý znalec a ctitel žen, brunátný jízdou, zastavil prudce koně, pozdravil pannu, klaněl se hluboce. Oči mu jiskřily neobvyklou laskavostí.

Už při této první návštěvě holštejských hostů vznikla mezi mladými lidmi náklonnost, byť nevyslovená. Panic se očima zřejmě o pannu ucházel. Když byl zaujat hovorem se strýcem nebo tetou, také ona pozorně a dlouho mladého muže pohledy zkoumala. Často upřeně položila na své oči. Když její pohled přistihl, zarděla se jako vlčí mák a sklopila ihned řady pod černým obočím. Ale když tato hra trvala, jednou při takovém přistižení se na sebe usmáli – porozuměli si. Pannin úsměv byl tlumeně zářivý, němý, ale přece jen výmluvný. Ale také v jeho zřítelnících byla jasná láska a něha. Vzrušeně si uvědomuje: panna jest ta, která přijítí má.

Paní Anežka bystrým a zkušeným okem postřehla klíčící náklonnost mladých lidí. Nesmělý panic se očima ucházel o pannu tak zřejmě, že se paní obávala, aby o ruku neteře ihned nepožádal. Ale po pravdě se mladý rytíř zalíbil také tetě. Host však o své lásce nepromluvil.

Když přijel loňského roku podruhé, všichni věřili, že bude brzy svatba. Projevoval očima i chováním tolik výmluvné lásky a touhy, že se panna zardívala. I ona si uvědomovala, že jej velmi miluje. Byl věru sličný a slyšela, že je také chrabrý. Ucházela se o něho ze všech sil, třebaš nevtíravě, s jemnou ženskou lstivostí i kouzlem mladých půvabů. Činila tak ostýchavě a s takovým vkusem, jakému žádný muž neodolá. Kdyby byl zkušenější v ženách, poznal by, že v každém jejím pohledu je zájem a ženská přízeň. Panic mnoho hodin proseděl v její blízkosti, ve fraucimoru nebo na zahradě. Díval se a naslouchal, jak sama nebo ve společnosti dívek pracuje na vyšívání a s nimi rozmlouvá nebo pěje. Ale každé návštěvy byl konec a panic z jakéhos ostychu se neprojevil, úst neotevřel. – Říkalo se, že jen z vážných a tajených příčin to odložil.

V Jevišovicích nikdo nevěděl, že tento panic je tak v lásce plachý. Všichni jeho příchyllost k zemanské panně i touhu vídí v čistém zrcadle, vždyť on nedovede své lásky před lidmi ukrýt. Oheň touhy v něm dýmí, všem je zřejmý, ale ústa nepromluví.

Nyní, když přijel do Jevišovic po třetí, všichni říkali:

„Vok mladší není hlupák, tentokrát najisto přijel zalovit svou třpytnou rybkou. Jistě ji polapí a ujede nám s ní o masopustě na Holštejn. Mladý Holštejnovc si přijel pro nevěstu.“

Už cestou do Jevišovice pobízel Ješek Sokol holštejského nezkušeného zajíce:

„Dbej, pane bratře, aby u tebe na Holštejně se brzy rozjasnilo a tvoje studené panické lože se ohřálo. Tvoje lože, jak slyším, je pusté a u jeho hlavy stojí číše vody, jen o větším svátku čiška mléka. Hloupý život vedeš, pane Voku!“

„A jak je tomu u Vás, Vaše milosti?“ táže se uctivě s úsměvem mladý druh.

„U mne? Moje lože je i v zimě horké a vedlo jeho hlavy na stolíku vždycky plný džbán, naplněný vínem až po cimbuří.“

Pan Ješek počítá uje potřebu ještě dále škádlit svého druha a poskytnouti nezkušenému panici trochu poučení z kuchyně lásky:

„Trochu snění, toužení a čekání, také ženského zdráhání, patří k lásce jako čerstvý křen k horkému ovaru. Ostří dobrou krmí. Ale je-li křen starý a je-li ho mnoho, zhořkne jím krmě. Je pak nutné ji zapít silným vínem, aby pachut' se spláchla z jícnu do žaludku.“

Uvidíme, zda si pan Vok ta všechny naučení zkušeného válečníka vštípil do paměti.

Vydejme svědectví pravdě: Vok mladší byl pannou okouzlen. Ale bylo tentokrát jen málo příležitostí, aby se nerušeně podívoval jejím vděkům. Pravda, všechny volné chvílky, kdy jej hostitel uvolnil od politického jednání nebo lovu, proseděl ve fraucimoru. Ale i tam se za ním táhne pan Sokol jako stín a odvádí jej k mužským kratochvílím. Zabavoval mladého přítele šprýmy a také hostitel svými stájemí, bojovými přípravami i houbou. Chvilky, kdy mohl být s pannou sám, byly vzácné. Ale i tu se pan Vok jen díval a polykal panninu krásu. Naslouchal mlčky jejímu hovoru jako očarován. Byl dojat, jak líbezně si vedla a hovořila. Ale sám mluvil málo, zajíkal se v rozpacích a o své lásce nepromluvil.

Och – jak zatoužil se prohlásit rytířem této panny, až zas půjde do bojových sečí. Ale jak jen jí to říci? Jednu paži by dal za umění, jak se vyznává láska. Ale bylo mu zatím odepřeno takové umění, jakým se často prostořece chlubil jiní mladší muži i hbití panošíkové.

Sedí u ní, v srdci má touhu, světlo i teplo. Nyní konečně miní promluvit. Řeč má v hlavě srovnánu. Ale když se už ústa otvírala, zapýřil se jako rudá pivoňka a zůstal němý.

Panna očekávala vyznání. Potají, aby teta nevěděla, vyšila už hedvábný šátek zasnubní, také šerpu. Jistě o obě panice brzy požádá. Do každého rohu šátku vyšila něžný kvítek. Ale panice otálí.

Pan Sokol měl z těch rozpaků zřejmě hrubou kratochvíli a potěšení. Škádlil druha:

„Milý pane bratře, kdo z nás mužů rád mlsá, nesmí se bát, že si spálí jazyk nebo prsty. V lásce právě jako v seči musí udatně udeřit a v pravou chvíli, věru rytířsky.“

Ale ani šprýmy ani ponoukání staršího druha mu odvahy nepřidaly, naopak – tlumily ji.

Podivno, když byl sám a v noci před spánkem bděl, snil a přemítal na svém loži, bylo mu všechno konání přec tak snadné. Vymyslí více než deset plánů, jak si dívku žhavým vyznáním získá. Klesne před ní na kolena, uchopí její ruce, potom ji přivine mocně na hrud'. Ale všechno bylo jinak a hůž, když měl s milovanou ženou opravdu o lásce promluvit a jednat.

Večer před odjezdem navštívil, mužně a pevně rozhodnut, fraucimor naposled. Paní Anežka a Katruše jsou samy a předou u kolovratů. Hleděl celý večer na milou dívku, jak svíjí bílými prsty vlákénko z kužele. Půvabná ručka se snad ani nezvedá, ale proudí v pění lněných vláken nad bzučícím kolovratem. Pozoroval tu hru jejích rukou i vlahý lesk očí. Dlouhé brvy ve světle svíc kladou jemný stín na obě mléčné tváře.

Seděl jak na trní, měl mnoho vhodných slov a nápadů na jazyku. Panna vidí, jak jeho oči jsou plny rozechvělého obdivu. Ale příhodné slovo nevychází z jeho úst.

Mladý Vok z Holštejna miluje obřady, uvykl na učení mezi kněžími a magistry důstojnému vystupování. Líbí se mu rodinné, teplé ovzduší fraucimoru na Jevišovcích, ale nehodí se mu nyní nějak k obřadnému proslovu, který si v noci připravil. Proklatě! Všechno je vždy docela jinak, než si v duchu představoval.

Nejen panna, ale také paní Anežka se divila jeho chování. Pan Vok přece často psal Katruši jako snoubence, všichni očekávali, že se tentokrát vysloví. Sama hradní paní za jeho návštěvy omládlá, svěže zdětinštěla, jako obyčejně zralé paní, když se v domě očekává tak něžná událost, jako jsou zasnuby. Chvílemi zas zvažněla starostí, když na místě choré matky

se ujímala péče o vybavení mladé neteře. Sama se přimlouvala u svého chotě, u švagra Jindřicha i strýce Petra, aby neti a vnučce zajistili dobrý podíl na vsi Únanově a Stošíkovicích jako věno. Pan Hynek v takových záležitostech dával volnou vůli samé choti sprádat záměry, máje plnou hlavu jiných starostí. Ale on sám, bratr Jindřich i strýc Petr věno Katruši na Únanově a Stošíkovicích přislíbili. Paní se starala o všechno tajně, s jemným ohledem na city mladých milenců. Mladé štěstí je křehké a plaché a nesmíme je rušit vtíravými otázkami. Zřejmě předpokládala, soudíc podle vlastních zkušeností, že láska mladých lidí už daleko pokročila.

Pan Vok sedel se ženami na přástkách dlouho do noci. Klopil oči, rděl se, neboť byl zas postižen podivnou křečí srdce i tlakem v hrudi a jícnu. Vnitřním napětím mu ztuhl jazyk. Byl rozpaky zkrušen, sklíčen vlastní nevolností.

- Nevyjádřil se. –

Rozloučil se rozpačitě a mdle, vysílen marným zápasem s vlastní plachostí. Nohy se mu chvěly jako chorému. Když odcházel z komnaty, měl před očima tmu.

Panně poklesly ruce z kužele. Rty se zvedly mdle k usilovnému úsměvu. Ale oči se náhle zamžily a po tvářích z nich prodily slzy.

Uprchla do své komnaty.

Také druhý kolovrat ztichl. Paní Anežka hledí za Katruši: jistě velmi trpí, milé dítě.

Když panic z jevišovického hradu odjížděl, panna za ním pohlíží z oken. Její oči znovu tonou v slzách, pláče zármutkem i zlostí.

Také pan Vok sám na sebe zuřil: jak je líbezná, milá Katruše. Jak já ji miluji, jak po ní toužím. Ale když chci uchopit její ruku, abych ji zlíbal, klesnu podivnou úzkostí. Na šíji mi byla vržena jakás bázeň před ženou jako kamenný žernov. Nemohu ji odvrhnout. Odvahy k mužnému projevu lásky se mi nedostává. Jakýsi prokletý stud, příhodný snad dívkám, ale nedůstojný muž.

Ta stísněnost před ženami, to přece nemá po svém otci. Patrně dědictví po dědu, jenž prý byl v mladém věku podobně plachý a musili ho téměř násilím přivést k oltáři a do postele báby.

Jeho počínání bylo zajisté zbabělé a mrzké. Napíše milované panně omluvné a spanilé vyznání z Holštejna, kmitlo mu hlavou. Ale bylo by hloupé psát, když měl tři dny příležitost se vyjádřit. Bil se pěstí v čelo. V divoké bojové seči se dovedl rozkřiknout tuřím hlasem, že se skály trásly. Ale s milou dívkou o lásce promluvit nedovedl. Pokoušel se omlouvat svoje váhání. Byly hony, politická jednání. Sotva se na chvíli odklidil, aby vyhledal pannu, už jej Ješek Sokol vyslídil. Chybel mu třetí lístek v trifoliu, neboť lamberský pán neměl na kom brousit svůj mrzký vtíp. A třetí den zase ten Ješek Sokol naléhal na odjezd, aby doma počali sbírat a cvičit vojsko, aby řádně a včas všechno připravili a mohli přiřazit nazpět do Jevišovic Hynku z Kunštátu ku pomoci, než přitáhne ten prokletý Zikmund a Rakušan. Nutno prý si popílit!

Ted', když jedou domů, přilévá Ješek Sokol ještě oleje do ohně:

„O panně Katruši, milý brachu, rád se s tebou jednou mečem posekám nebo po staru zlomím oštěp. Myslím, ba třímám jistotu, že ta sličná panna si mne oblíbila. Ty si jí, pane bratře, nezasloužíš.“

Když jeli od Tavíkovíc k Rouchovanům, pán z Lamberka, zarputilý pokašitel, praví na útěchu smutnému druhu:

„Tobě, pane bratře, daroval život dobré zdraví, sílu i důvtip. Jen odvahu uskutečnit záměry se ženskými ti odepřel. Proto se cítíš dvojnásob zkormoucen. Ale ten nedostatek je dočasná nemoc mládí a jednoho dne zmizí. Proto se nermuť! Ty, milý pane bratře, můžeš ještě slavně vyvrát na toho lišáka falešného – život. Nevěsta čeká na tebe svěží a spanilá jako kopretina, čilý a zdráv jsi jako mladý kohout, tvoji zbrojní tě mají rádi a jsou statní jaku duby. Jen nesmíš žádnou ze svých zbraní nechat dlouho zahálet, sic zrezaví a bude

k nepotřebě. A ženu milovanou, pane bratře, musíš chopot pevně do rukou – právě jako svůj meč nebo loutnu. Neboť žena je ošidná jako meč a lahodná jako loutna. Muž musí umět na ni mistrně hrát. Věřím pevně v tvůj jistý úspěch, mladý příteli.“

Po takové řeči, když se loučili, cítil zamoučený Holštejnovec pokušení svěřit se úplně staršímu druhu se svým žalem a divnou strastí, jak se marně snaží přemoci svou plachost. Ale ostýchal se projevit své niterné myšlenky a úzkosti před drsným posměváčkem. Jeho panický ostych těžko snášel dravčí posměch válečníka.

Umínil si, že se brzy vrátí na Jevišovice se svatební družinou a požádá o Katrušinu ruku. Odveze si ji slavně na Holštejn za choť v rozkoši a veselí.

Ale zatím zanechal milovanou pannu na Jevišovických v zármutku. Přítomnost mladého muže za krátké návštěvy znovu rozrušila její mysl. Jeho výmluvné pohledy rozproudily mladou krev. Ale ta krev nyní zastydla ve zklamání a beznaději. Drahné chvíle, někdy celé dny meškala a protesknula o samotě, smutně schoulena ve výklenku své jizby.

Teta s účastí pozorovala, jak dívka, druhdy svěží a plan jarosti, se nyní trápí. Radila se s knězem Mikulášem. Zkušený stařec doporučil účinný lék: práci.

Bystrá paní porozuměla. Pečovala, aby ne' byla po celý den zabavena činností. Zármutek pannin ve dne za práce umdlával, ale za večerů přicházel znovu. Ve chvílkách prázdna sedala zase panna sama a vyhlížela do zaseřeného úvalu pod hradním příkopem i na zasněžené pahorky nad ním. Spanilý kvítek jižní Moravy – jevišovská Rebeka – pobledla jak ten bílý sníh na pahorcích.

Ale občas samolibá lístost nad beznadějnou láskou se vystřídala s hněvem. Neboť v žilách této panny proudila silná a náruživá krev venkovských zemanů ze Mstěnic.

„Je pan Vok pouze nesmělý nebo věrolomný či tupý? Netoužím jen po jeho vnějším obdivu, vzdychání a dvorných poklonách. Nechci, aby se choval hříšně a hanebně jako jeho divoký otec, který bere ženy násilnický. Ale nechci rovněž, aby sem chodil po léta jsen se modlit a vzdychat jako kající.“

V lítosti, zmateném hněvu a nerozvážné beznaději zatoužila odejít z Jevišovic, uchýlit se do odloučení od lidí, do jakés poustevnické samoty. Časem tato neurčitá tužba se možná promění v pevný, snad ukvapený záměr a čin, který bude prosazovat s mladou dívčí zarputilostí a odvahou.

Někdy za večerů, toužíc po útěše, vyhledává chorou matku. Zachvívajíc se po všem těle, klade mladou hlavu na matčinu hrud'. Zde dochází dočasné úlevy, jako mladý kolouch, v lese poplašený honci, když unikl nebezpečí a vrátil se ku prameni v lesním mlází, kde zase uviděl svou matku a mohl svou drobnou hlavu položit důvěrně a v bezpečí na mateřský bok.

Žena, který svým mateřským srdcem mnoho vytušila, hladí dceři vlasy i tváře. Toužíc po uklidňující útěše, navštěvuje matku každý večer. Ale když je sama, zármutek do dívčího srdce se vkrádá znovu.
